

הלכות תשובה פרק ג (חלק שני)

פירוט אותם שאין להם חלק לעולם הבא

ואלו הן שאין להן חלק לעולם הבא אלא נכרתים ואובדין ונידונין על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים: המינים והאפיקורוסין והכופרים בתורה והכופרים בתחיית המתים ובביאת הגואל המורדים ומחטיאי הרבים והפורשין מדרכי ציבור והעושה עבירות ביד רמה בפרהסיא כיהויקים והמוסרים ומטילי אימה על הצבור שלא לשם שמים ושופכי דמים ובעלי לשון הרע והמושך ערלתו.

חמישה הן הנקראים מינים: האומר שאין שם אלוה ואין לעולם מנהיג, והאומר שיש שם מנהיג אבל הן שניים או יותר, והאומר שיש שם ריבון אחד אבל שהוא גוף ובעל תמונה¹, וכן האומר שאינו לבדו הראשון וצור לכל, וכן העובד כוכב או מזל וזולתו כדי להיות מליץ בינו ובין ריבון העולמים. כל אחד מחמשה אלו הוא מין.

שלושה הן הנקראים אפיקורסין: האומר שאין שם נבואה כלל ואין שם מדע שמגיע מהבורא ללב בני האדם, והמכחיש נבואתו של משה רבינו, והאומר שאין הבורא יודע מעשה בני האדם. כל אחד משלושה אלו הן אפיקורוסים.

שלושה הן הכופרים בתורה: האומר שאין התורה מעם ה' אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת אם אמר משה אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה, וכן הכופר בפרושה והוא תורה שבעל פה והמכחיש מגידיה כגון צדוק ובייתוס, והאומר שהבורא החליף מצווה זו במצווה אחרת וכבר בטלה תורה זו אף על פי שהיא היתה מעם ה' כגון הנוצרים וההגרים (=המוסלמים) - כל אחד משלושה אלו כופר בתורה.

שניים הם המומרים מישראל: המומר לעבירה אחת והמומר לכל התורה כולה. מומר לעבירה אחת - זה שהחזיק עצמו לעשות אותה עבירה בזדון והורגל ונתפרסם בה אפילו היתה מן הקלות כגון שהחזיק תמיד ללבוש שעטנז או להקיף פאה ונמצא כאלו בטלה מצווה זו מן העולם אצלו, הרי זה מומר לאותו דבר, והוא שיעשה להכעיס. מומר לכל התורה כולה - כגון החוזרים לדתי העובדי כוכבים בשעה שגזרין גזרה וידבק בהם ויאמר מה בצע לי להדבק בישראל שהם שפלים ונרדפים טוב לי שאדבק באלו שידם תקיפה, הרי זה מומר לכל התורה כולה².

הערות - ילמד עניים דרכו

- 1 השגת הראב"ד: "ולמה קרא לזה מין וכמה גדולים וטובים ממנו הלכו בזו המחשבה לפי מה שראו במקראות ויותר ממה שראו בדברי האגדות המשבשות את הדעות".
- 2 השגת הראב"ד: "ומי שחזר לדת העובדי כוכבים הנה הוא מודה באלוהיהם והרי הוא מין". ונראה שאין זה מוכרח, שאפשר שדת זו אינה נכנסת בגדרי מינים, כמו האסלאם, ואף על פי כן נקרא מומר כי יצא מדת ישראל לדת אחרת.

מסלול 1: יום א, ז אייר
מסלול 2: יום ב, ז אייר
מסלול 3: יום ג, ו אייר
מסלול 4: יום ד, ה אייר

מחטיאי הרבים כיצד? אחד שהחטיא בדבר גדול כגון ירבעם וצדוק ובייתוס, ואחד שהחטיא בדבר קל אפילו לבטל מצוות עשה, ואחד האונס אחרים עד שיחטאו כמנשה שהיה הורג את ישראל עד שיעבדו עבודת כוכבים, או שהטעה אחרים והדיחם.

הפורש מדרכי ציבור ואף על פי שלא עבר עבירות אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצוות בכללן ולא נכנס בצרתן ולא מתענה בתעניתן אלא הולך בדרכו כאחד מגויי הארץ וכאילו אינו מהן - אין לו חלק לעולם הבא.

העושה עבירות ביד רמה³ כיהויקים, בין שעשה קלות בין שעשה חמורות, אין לו חלק לעולם הבא, וזהו הנקרא "מגלה פנים בתורה" מפני שהעזיז מצחו וגילה פניו ולא בוש מדברי תורה.

שניים הם המוסריין: המוסר חברו ביד עכו"ם להורגו או להכותו, והמוסר ממון חברו ביד עכו"ם או ביד אנס שהוא כעכו"ם ושניהם אין להם חלק לעולם הבא.

מטילי אימה על הציבור שלא לשם שמים - זה הרודה בציבור בחזקה והם יראים ומפחדים ממנו וכוונתו לכבוד עצמו וכל חפציו שלא לכבוד שמים כגון מלכי העכו"ם⁴.

כל אחד ואחד מעשרים וארבעה אנשים אלו שמנינו אף על פי שהן מישראל אין להם חלק לעולם הבא.

ויש עבירות קלות מאלו, ואף על פי כן אמרו חכמים שהרגיל בהן⁵ אין להם חלק לעולם הבא וכדאי הן להתרחק מהן ולהיזהר בהן, ואלו הן: המכנה שם לחברו, והקורא לחברו בכינויו, והמלבין פני חברו ברבים, והמתכבד בקלון חברו, והמבזה תלמידי חכמים, והמבזה רבותיו, והמבזה את המועדות, והמחלל את הקדשים.

במה דברים אמורים? שכל אחד מאלו אין לו חלק לעולם הבא? כשמת בלא תשובה.

הערות - ילמד ענוים דרכו

- 3 עיין מו"ג, מא שהעושה ביד רמה נהרג, אך לא כעונש אלא כהסרת מזיק.
- 4 נראה שהטעם שאין לו חלק לעולם הבא הוא שעושה את עצמו כעין עבודה זרה, וכתחליף לה' ולתורתו, שהרי גורם שהציבור ירא ממנו ומציווי יותר מה' וממצוותיו.
- 5 לשון הרמב"ם בהקדמה לחלק: "וכבר הזכירו דברים זולת אלה שהעושה אותם אין לו חלק. אמרו: המלבין פני חברו ברבים אין חלק לעולם הבא, והקורא לחברו בכינויו, והמתכבד בקלון חברו. לפי שלא יבוא מעשה מן המעשים האלו ואף על פי שהם קלים לפי מחשבת החושב כי אם מנפש חסדה שלא הגיעה לשלמות ואינה ראויה לחיי העולם הבא". מדברי הרמב"ם כאן נראה שלא רק חיסרון ב"מעלות השכליות" שהן הידיעות הנכונות באלוהות, אלא גם חיסרון ב"מעלות המידות" מוציא את האדם מחיי העולם הבא. הסבר לכך ניתן למצוא במו"ג, ג, ששם ביאר הרמב"ם שאין די לדעת את ה' אלא יש להידמות לו בדרכיו. הטעם מבואר בהקדמת הרמב"ם למשנה, שמי שיודע את ה' אבל אינו מידמה לו במידותיו, כנראה אינו יודע אותו באמת. כלומר "ידיעת ה'" אינה סתם ידיעה שכלית, אלא מהפך אישיותי של הידמות לאלוה. דבקות הנפש בבוראה בעולם הבא תלויה בידיעה אותו ואין ידיעה אלא בהטבת המידות והמעשים.

אבל אם שב מרשעו ומת והוא בעל תשובה - הרי זה מבני העולם הבא, שאין לך דבר שעומד בפני התשובה. אפילו כפר בעיקר כל ימיו ובאחרונה שב - יש לו חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיהו נד, ט): "שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרְחוֹק וְלְקָרוֹב אָמַר ה' וּרְפָאֲתִיו". כל הרשעים והמומרים וכיוצא בהן שחזרו בתשובה בין בגלוי בין במטמוניות מקבלין אותן, שנאמר (ירמיהו ג, יד): "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹכְבִים", אף על פי שעדיין שובב הוא שהרי בסתר שב ולא בגלוי - מקבלין אותו בתשובה.

שאלות מנחות:

- ✦ מדוע הפורש מדרכי ציבור אין לו חלק לעולם הבא? האם הכניסה לעולם הבא קשורה לחיבור לכלל ישראל?⁶
- ✦ מה ההבדל בין הרשימה הראשונה של אלו שאין להם חלק, לרשימה השנייה?

הערות - ילמד ענוים דרכו

6 ז"ל הרמב"ם בסוף הקדמתו לפרק חלק: "וכאשר יהיו קיימים לאדם כל היסודות הללו (=י"ג עקרי אמונה) ואמונתו בהם אמיתית, הרי הוא נכנס בכלל ישראל, וחובה לאהבו ולחמול עליו וכל מה שציווה ה' אותנו זה על זה מן האהבה והאחוה, ואפילו עשה מה שיכול להיות מן העבירות מחמת תאוותו והתגברות יצרו הרע, הרי הוא נענש לפי גודל מריו ויש לו חלק, והוא ממושעי ישראל. וכאשר יפקפק אדם ביסוד מאלו היסודות הרי זה יצא מן הכלל וכפר בעיקר ונקרא מין ואפיקורוס וקוצץ בנטיעות, וחובה לשנותו ולהשמידו ועליו הוא אומר: 'הלא משנאיך ה' אשנא' וכו'".

מסלול 1: יום א, ז אייר	מסלול 3: יום ג, ו אייר
מסלול 2: יום ב, ז אייר	מסלול 4: יום ד, ה אייר